

M. TULLII CICERONIS
P A R A D O X A
AD
M. B R U T U M.

ANIMADVERTI, Brute, sæpe Catonem, avunculum tuum, cum in senatu sententiam diceret, locos graves ex philosophia tractare, abhorrentes ab hoc usu forensi & publico; sed dicendo consequi tamen, ut illa etiam populo probabilia viderentur: quod eo majus est illi, quam aut tibi, aut nobis; quia nos ea philosophia plus utimur, quæ peperit dicendi copiam, & in qua dicuntur ea, quæ non multum discrepant ab opinione populari. Cato autem perfectus (mea sententia) Stoicus, & ea sentit, quæ non sane probantur in vulgus; & in ea est hæresi, quæ nullum sequitur florem orationis, neque dilatat argumentum: minutis interrogatiunculis, quasi punctis, quod proposuit, efficit. Sed nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile; nihil tam horridum, tam incultum, quod non

splendescat oratione, & tanquam excolatur. Quod cum ita putarem, feci etiam audacius, quam ille ipse, de quo loquor. Cato enim dumtaxat de magnitudine animi, de continentia, de morte, de omni laude virtutis, de diis immortalibus, de caritate patriæ, Stoice solet, oratoriis ornamentis adhibitis, dicere. Ego vero illa ipsa, quæ vix in gymnasiis, & in otio Stoici probant, ludens conjeci in communes locos. Quæ, quia sunt admirabilia, contraque opinionem omnium, ab ipsis etiam *παράδοξα* appellantur, tentare volui, possentne proferri in lucem, id est, in forum, & ita dici, ut probarentur; an alia quædam esset erudita, alia popularis oratio: eoque scripsi libentius, quod mihi ista, *παράδοξα* quæ appellant, maxime videntur esse Socratica, longeque verissima. Accipies igitur hoc parvum opusculum, lucubratum his jam contractioribus noctibus; quoniam illud majorum vigiliarum munus in tuo nomine apparuit: & degustabis genus hoc exercitationum earum, quibus uti consuevi, cum ea, quæ dicuntur in scholis *ῥητὴν*, ad nostrum hoc oratorium transfero dicendi genus. Hoc tamen opus in acceptum ut referas, nihil postulo: non est enim tale, ut in arce poni possit, quasi illa

Minerva Phidiæ; sed tamen, ut ex eadem officina exisse appareat.

PARADOXON I:

Ὅτι μόνον ἀγαθόν, τὸ καλόν.

Quod honestum sit, id solum bonum esse.

Vereor, ne cui vestrum ex Stoicorum hominum disputationibus, non ex meo sensu deprompta hæc videatur oratio: dicam tamen, quod sentio; & dicam brevius, quam res tanta dici poscit. Nunquam mehercule ego neque pecunias istorum, neque tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque eas, quibus maxime adstricti sunt, voluptates in bonis rebus aut expetendis esse duxi; quippe cum viderem, rebus his circumfluentibus, ea tamen desiderare maxime, quibus abundarent. Neque enim expletur unquam, nec satiatur cupiditatis sitis; neque solum, ea qui habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. In quo equidem continentissimorum hominum, majorum nostrorum, sæpe requiro prudentiam, qui hæc imbecilla & commutabilia pecuniæ membra, verbo **BONA** putaverunt appellanda, cum re ac factis longe aliter judicavissent. Potestne bonum cuiquam malo esse? aut potest quisquam in abundantia bonorum ipse esse non bonus?

Atqui ista omnia talia videmus, ut etiam improbi habeant, & obfint probis. Quamobrem licet irrideat, si quis vult; plus apud me tamen vera ratio valebit, quam vulgi opinio. Neque ego unquam bona perdidisse dicam, si qui pecus, aut supellectilem amiserit; neque non sæpe laudabo sapientem illum, Biantem, ut opinor, qui numeratur in septem; cuius cum patriam Prienen cepisset hostis, ceterique ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent; cum esset admonitus a quodam, ut idem ipse faceret: *Ego vero, inquit, facio: nam omnia mea porto mecum.* Ille hæc ludibria fortunæ, ne sua quidem putavit, quæ nos appellamus etiam bona. Quid est igitur, quæret aliquis, bonum? si quid recte fit, & honeste, & cum virtute, id bene fieri, vere dicitur; &, quod rectum, & honestum, & cum virtute est, id solum opinor Bonum. Sed hæc videri possunt obscuriora, cum lentius disputantur. Vita atque factis illustranda sunt summorum virorum hæc, quæ verbis subtilius, quam fatis est, disputari videntur. Quæro enim a vobis, num ullam cogitationem habuisse videantur illi, qui hanc rempublicam tam præclare fundatam nobis reliquerunt, aut argenti ad avaritiam, aut amœnitatum ad de-

lectationem, aut supellectilis ad delicias, aut epularum ad voluptates? Ponite ante oculos unumquemque regum. Vultis a Romulo? vultis post liberam civitatem, ab iis ipsis, qui liberaverunt eam? Quibus tandem gradibus Romulus escendit in cœlum? iisne, quæ isti bona appellant? an rebus gestis atque virtutibus? Quid? a Numa Pompilio, minusne gratas diis immortalibus capedines ac fictiles urnulas fuisse, quam filicatas aliorum paternas arbitramur? Omitto reliquos: sunt enim omnes pares inter se, præter Superbum. Brutum si quis roget, quid egerit in patria liberanda; si quis item reliquos ejusdem consilii socios, quid spectaverint, quid secuti sint; num quis existet, cui voluptas, cui divitiæ, cui denique præter officium fortis & magni viri, quidquam aliud propositum fuisse videatur? Quæ res ad necem Porſennæ C. Mucium impulit, sine ulla spe salutis suæ? quæ vis Coclitem contra omnes hostium copias tenuit in ponte solum? quæ patrem Decium, qui filium devotavit, atque immisit in armatas hostium copias? Quid continentia C. Fabricii, quid tenuitas victus M. Curii sequebatur? Quid duo propugnacula belli Punici, Cn. & P. Scipiones, qui Carthaginiensium adventum

corporibus suis intercludendum putaverunt? quid Africanus major? quid minor? quid inter horum ætates interjectus Cato? quid innumerabiles alii? Nam domesticis exemplis abundamus: cogitasse putamus, quidquam in vita sibi expetendum, nisi quod laudabile esse, & præclarum videretur? Veniant igitur isti irrisores hujus orationis ac sententiæ; & jam vel ipsi judicent, utrum se horum alicujus, qui marmoreis tectis, ebore & auro fulgentibus, qui signis, qui tabulis, qui cælato auro & argento, qui Corinthiis operibus abundant, an C. Fabricii, qui nihil eorum habuit, nihil habere voluit, similes esse malint? Atque hæc quidem, quæ modo huc, modo illuc transferuntur, facile adduci solent, ut in rebus bonis esse negent; illud tamen arcte tenent, accurateque defendunt, voluptatem esse summum bonum: quæ quidem mihi vox pecudum videtur esse, non hominum. Tu, cum tibi sive deus, sive mater (ut ita dicam) rerum omnium, natura, dederit animum, quo nihil est præstantius, neque divinius, sic te ipse abjicies atque prosterne, ut nihil inter te atque quadrupedem aliquam putes interesse? Quidquam bonum est, quod non eum, qui id possidet, meliorem facit? Ut enim quis-

que est maxime boni particeps, ita & laudabilis maxime: neque est ullum bonum, de quo non is, qui id habeat, honeste possit gloriari. Quid autem est horum in voluptate? melioremne efficit, aut laudabiliorem virum? an quisquam in potiundis voluptatibus gloriando sese, & prædicatione effert? Atqui si voluptas, quæ plurimorum patrociniis defenditur, in rebus bonis habenda non est; eaque, quo est major, eo magis mentem e sua sede & statu dimovet; profecto nihil est aliud bene & beate vivere, nisi honeste & recte vivere.

PARADOXON II.

Ὅτι αὐτάρκεις ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν.

In quo virtus sit, ei nihil deesse ad beate vivendum.

Nec vero ego M. Regulam, ærumnosum, & nec infelicem, nec miserum unquam putavi. Non enim magnitudo animi ejus excruciebatur a Pœnis, non gravitas, non fides, non constantia, non ulla virtus, non denique animus ipse; qui tot virtutum præsidio, tantoque comitatu, cum corpore ejus caperetur, capi certe ipse non potuit. C. vero Marium vidimus, qui mihi secundis in rebus unus ex fortunatis hominibus; in adversis, unus ex summis viris videbatur; quo beatus esse mortali nihil po-

test. Nescis, insane, nescis, quantas vires virtus habeat: nomen tantum virtutis usurpas; quid ipsa valeat, ignoras. Nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia. Cui spes omnis, & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna; huic nihil potest esse certi; nihil quod exploratum habeat, permanens sibi unum diem. Eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mortis, aut exilii minis. Mihi vero quidquid acciderit in tam ingrata civitate, ne recusanti quidem evenit, non modo non repugnant. Quid enim ego laboravi, aut quid egi, aut in quo evigilaverunt curæ & cogitationes meæ, si quidem nihil peperit tale, nihil consecutus sum, ut eo statu essem, quem neque fortunæ temeritas, neque inimicorum labefactaret injuria? Mortemne mihi minitaris, ut omnino ab hominibus, an exilium, ut ab improbis demigrandum sit? Mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguuntur; non iis, quorum laus emori non potest: exilium autem illis, quibus quasi circumscriptus est habitandi locus; non iis, qui omnem orbem terrarum, unam urbem esse ducunt. Te miseriæ, te ærumnæ premunt, qui te beatum, qui florentem putas: tuæ libidi-

nes

nes te torquent: tu dies noctesque crucia-
ris; cui nec sat est, quod est, & id ipsum, ne
non sit diuturnum, times: te conscientiae sti-
mulant maleficiorum tuorum: te metus exa-
nimant judiciorum atque legum: quocunque
adspexisti, ut furiae, sic tuæ tibi occurrunt in-
juriæ, quæ te respirare non sinunt. Quamob-
rem ut improbo, & stulto, & inertī nemini
bene esse potest; sic bonus vir, & fortis, &
sapiens, miser esse non potest. Nec vero, cu-
jus virtus moresque laudandi sunt, ejus non
laudanda vita est; neque porro fugienda vi-
ta, quæ laudanda est: esset autem fugienda,
si esset misera. Quamobrem quidquid est lau-
dabile, idem & beatum, & florens, & expe-
tendum videri debet.

PARADOXON III.

Ὅτι ἴσα τὰ ἀμαρτήματα, καὶ τὰ κατὰ νόμον.
Aequalia esse peccata, & recte facta.

Parva, inquis, res est; at magna culpa: &
nec enim peccata, rerum eventu, sed vitiis
hominum metienda sunt. In quo peccatur,
id potest aliud alio majus esse, aut minus:
ipsum quidem illud peccare, quoquo te ver-
teris, unum est. Auri navem evertat guber-
nator, an paleæ, in re aliquantulum, in gu-
bernatoris inscientia nihil interest. Lapsa est

libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet, quam si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine: peccavit vero nihilo minus, si quidem est peccare, tanquam transilire lineas; quod cum feceris, culpa commissa est: quam longe progrediare, cum semel transieris, ad augendam transeundi culpam nihil pertinet. Peccare certe licet nemini: quod autem non licet, id hoc uno tenetur, si arguitur non licere. Id si nec majus, nec minus unquam fieri potest; (quoniam in eo est peccatum, si non licuit; quod semper unum, & idem est;) quæ ex eo peccata nascuntur, æqualia sint oportet. Quod si virtutes pares sunt inter se; paria esse etiam vitia necesse est. Atqui pares esse virtutes, nec bono viro meliorem, nec temperante temperantio-rem, nec forti fortio-rem, nec sapiente sapientio-rem posse fieri, facillime potest perspicī. An virum bonum dices, qui depositum nullo teste, cum lucrari impune posset, auri pondo decem, reddiderit, si idem in decem milibus pondo non idem fecerit? aut temperantem eum, qui se in aliqua libidine continuerit, in aliqua effuderit? Una virtus est consentiens cum ratione & perpetua constantia. Nihil huic addi potest, quo magis virtus

fit; nihil demi, ut virtutis nomen relinqua-
tur. Etenim si benefacta, recte facta sunt, &
nihil recto rectius; certe ne bono quidem
melius quidquam inveniri potest. Sequitur
igitur, ut etiam vitia sint paria; siquidem pra-
vitates animi recte vitia dicuntur. Atqui quo-
niam pares virtutes sunt; recte facta, quan-
do a virtutibus proficiuntur, paria esse de-
bent: itemque peccata, quoniam ex vitiis ma-
nant, sint æqualia necesse est. A philosophis, 2
inquis, ista sumis. Metuebam, ne a lenonibus
diceres. Socrates disputabat isto modo. Bene
hercle narras: nam istum doctum & sapien-
tem virum fuisse, memoriæ traditum est. Sed
tamen quæro ex te, (quando verbis inter nos
contendimus, non pugnis,) utrum de bonis
est quærendum, quid bajuli atque operarii,
an quid homines doctissimi senserint? præfer-
tim cum hæc sententia non modo verior, sed
ne utilior quidem hominum vitæ reperiri ul-
la possit. Quæ vis enim est, quæ magis ar-
ceat homines ab improbitate omni, quam si
senserint, nullum in delictis esse discrimen?
æque peccare se, si privatis, ac si magistrati-
bus manus afferant? quamcunque in domum
stuprum intulerint, eandem esse labem libidi-
nis? Nihilne igitur interest, (nam hoc dicet

aliquis,) patrem quis enecet, an servum? Nuda ista si ponas, judicari, qualia sint, non facile possunt. Patrem vita privare, si per se scelus est; Saguntini, qui parentes suos, liberos emori, quam servos vivere maluerunt, parricidæ fuerunt. Ergo & parenti nonnunquam adimi vita sine scelere potest; & servo sæpe sine injuria non potest. Causa igitur hæc, non natura distinguit: quæ quando utro accessit, id fit propensius; si utroque adjuncta sit, paria fiant, necesse est. Illud tamen interest, quod in servo necando, si adsit injuria, semel peccatur; in patris vita violanda, multa peccantur. Violatur is, qui procreavit; is, qui aluit; is, qui erudit; is, qui in sede ac domo, atque in republica collocavit; multitudine peccatorum præstat, eoque poena majore dignus est. Sed nos in vita, non quæ cuique peccato poena fit, sed quantum cuique liceat, spectare debemus: quidquid non oportet, scelus esse; quidquid non licet, nefas putare debemus. Etiamne in minimis rebus? Etiam: si quidem rerum modum fingere non possumus; animorum modum tenere possumus. Histrionum si paulum se movit extra numerum, aut si versus pronuntiatus est syllaba una brevior, aut longior, exhibilatur & ex-

ploditur: i
rator, om
laba te per
nugis; in
tis peccat
breviora,
quid per
nis atque
ratione d
gis pecca

'Ore

Omn

Ege

improb

sanum

animu

rum h

tutibi

tus, v

te qui

tas?

immar

latron

tudo?

civitas,

judicia

ploditur: in vita tu, quæ omni gestu moderatior, omni versu aptior esse debet, ut in syllaba te peccare dices? poëtam non audio in nugis; in vitæ societate audiam civem, digitis peccata dimetientem sua? quæ si visa sunt breviora, leviora qui possint videri, cum quidquid peccatur, perturbatione peccetur rationis atque ordinis? perturbata autem semel ratione & ordine, nihil possit addi, quo magis peccari posse videatur.

PARADOXON IV.

Ὅτι πᾶς ἄφρων μάλιστά.

Omnem stultum insanire.

Ego vero te non stultum, ut sæpe; non improbum, ut semper; sed dementem & insanum rebus vincam necessariis. Sapientis animus magnitudine consilii, tolerantia rerum humanarum, contemtionem fortunæ, virtutibus denique omnibus, ut mœnibus, septus, vincetur & expugnabitur, qui ne civitate quidem pelli potest? Quæ est enim civitas? Omnisne conventus etiam ferorum & immanium? omnisne etiam fugitivorum ac latronum congregata unum in locum multitudo? certe negabis. Non igitur erat illa tum civitas, cum leges in ea nihil valebant; cum judicia jacebant; cum mos patrius occiderat;

cum ferro pulsus magistratibus, senatus nomen in republica non erat. Prædonum ille concursus, & te duce latrocinium in foro constitutum, & reliquæ conjurationis a Catilinæ furiis ad tuum scelus furoremque conversæ, non civitas erat, Itaque pulsus ego civitate non sum, quæ nulla erat; arcessitus in civitatem sum, cum esset in republica consul, qui tum nullus fuerat; esset senatus, qui tum occiderat; esset consensus populi liberi; esset juris & æquitatis (quæ vincula sunt civitatis) repetita memoria. Ac vide, quam ista tui latrocinii tela contemserim; jactam & immissam a te nefariam in me injuriam semper duxi; pervenisse ad me nunquam putavi: nisi forte, cum parietes disturbabas, aut cum æctis sceleratas faces inferebas, meorum aliquid ruere, aut deflagrare arbitrabare. Nihil neque meum est, neque cujusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Si mihi eripuisses divinam animi mei constantiam, meas curas, vigilias, consilia, quibus respublica te invitissimo stat; si hujus æterni beneficii immortalem memoriam delevisses; multo etiam magis si illam mentem, unde hæc consilia manarunt, mihi eripuisses; tum ego accepisse me confiterer injuriam. Sed si hæc

nec fecisti, nec facere potuisti; reditum mihi gloriosum injuria tua dedit, non exitum calamitosum. Ergo ego semper civis; & tum maxime, cum meam salutem senatus exteris rationibus, ut civis optimi, commendabat; tu, ne nunc quidem: nisi forte idem esse hostis, & civis potest. An tu civem ab hoste natura ac loco, non animo factisque distinguis? Cædem in foro fecisti: armatis latronibus templa tenuisti: privatorum domos, ædes sacras incendiisti. Cur hostis Spartacus, si tu civis? potes autem esse tu civis, propter quem aliquando civitas non fuit? & me tuo nomine appellas, cum omnes meo discessu exsulasse rempublicam putent? Nunquamne, homo amentissime, te circumspicies? nunquam, nec quid facias, considerabis, nec quid loquare? nescis, exilium scelerum esse pœnam? meum illud iter ob præclarissimas res a me gestas esse susceptum? Omnes scelerati atque impii, quorum tu te ducem esse profiteris, quos leges exilio affici volunt, exsules sunt, etiam si solum non mutarunt. An cum omnes leges te exulem esse jubeant, non eris tu exsul? Num appellatur inimicus, qui cum telo fuerit? ante senatum tua fida deprehensa est. Qui hominem occiderit? tu plurimos occidisti.

Qui incendium fecerit? ædes Nympharum manu tua deflagavit. Qui templa occupaverit? in foro castra posuisti. Sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exsul? Familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut, si in opertum Bonæ Deæ accessisses, exsulares. At te id fecisse, etiam gloriari soles. Quomodo igitur tot legibus in exilium ejectus, nomen exulis non perhorrescis? Romæ sum, inquis: & quidem in operto fuisti. Non igitur ubi quisque erit, ejus loci jus tenebit, si ibi eum legibus esse non oportebit.

PARADOXON V.

Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δούλος.

Solum sapientem esse liberum, Et omnem stultum servum.

1 Laudetur vero hic imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur? quo modo? aut cui tandem hic libero imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coercet avaritiam, ceteras animi labeles repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbißimis dominis, dedecori ac turpitudini parere defuerit. Dum quidem his obediens, non modo

imperator, sed liber habendus omnino non erit. Præclare enim est hoc usurpatum a doctissimis, quorum auctoritate non uterer, si mihi apud aliquos agrestes hæc habenda esset oratio: cum vero apud prudentissimos loquar, quibus hæc inaudita non sunt; cur ego simulem, me, si quid in his studiis operæ posuerim, perdidisse? Dictum est igitur ab eruditissimis viris, nisi sapientem, liberum esse neminem. Quid est enim libertas? potestas vivendi, ut velis. Quis igitur vivit, ut vult, nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est? qui legibus quidem non propter metum pareret, sed eas sequitur atque colit, quia id salutare maxime esse judicat; qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac libere; cujus omnia consilia, resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiuntur, eodemque feruntur; nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium; cui quidem etiam (quæ vim habere maximam dicitur) Fortuna ipsa cedit, sicut sapiens poëta dixit, *Suis ea cuique fingitur moribus*. Soli igitur hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus; quod etsi ita esse, pluribus ver-

bis differendum est; illud tamen & breve & confitendum est, nisi qui ita sit affectus, esse liberum neminem. Igitur omnes improbi, servi. Nec hoc tam re est, quam dictu inopinatum atque mirabile: non enim ita dicunt, eos esse servos, ut mancipia, quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili; sed, si servitus sit, sicut est, obedientia fracti animi & abjecti, & arbitrio carentis suo, quis neget, omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos, esse servos? An ille mihi liber, cui mulier imperat? cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat, quod videtur? qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Poscit? dandum est: vocat? veniendum: ejicit? abeundum: minatur? extimescendum. Ego vero istum non modo servum, sed nequissimum servum, etiam si in amplissima familia natus sit, appellandum puto. Atque ut in magna familia sunt alii lautiores (ut sibi videntur) servi, sed tamen servi, atrienses ac topiarii; pari stultitia sunt, quos signa, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimio opere delectant. At sumus, inquit, civitatis principes. Vos vero ne conservorum quidem vestrorum principes

estis. Sed ut in familia, qui tractant ista, qui tergunt, qui ungunt, qui verrunt, qui spargunt, non honestissimum locum servitutis tenent: sic in civitate, qui se istarum rerum cupiditatibus dediderunt, ipsius servitutis locum pæne infimum obtinent. Magna, inquis, bella gessi; magnis imperiis & provinciis præfui. Gere igitur animum laude dignum. Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Mitto, unde sustuleris, & quomodo habeas. Intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? Sint: nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puerorum. Quid enim censes? si L. Mummius aliquem istorum videret, matellionem Corinthium cupidissime tractantem, cum ipse totam Corinthum contemfisset; utrum illum civem excellentem, an atriensem diligentem putaret? Reviviscat M'. Curius, aut eorum aliquis, quorum in villa ac domo nihil splendidum, nihil ornatum fuit, præter ipsos; & videat aliquem, summis populi beneficiis usum, barbatulos mullos exceptantem de piscina, & pertractan-

tem, & murænarum copia gloriantem; nonne hunc hominem ita servum judicet, ut ne in familia quidem dignum majore aliquo negotio putet? An eorum servitus dubia est, qui cupiditate peculii nullam conditionem recusant durissimæ servitutis? hereditatis spes quid iniquitatis in serviendo non suscipit? quem nutum locupletis orbi senis non observat? loquitur ad voluntatem; quidquid denuntiatur sit, facit; affectatur, assidet, muneratur. Quid horum est liberi? quid denique non servi inertis? Quid? jam illa cupiditas (quæ videtur esse liberalior) honoris, imperii, provinciarum, quam dura est domina! quam imperiosa! quam vehemens! Cethego, homini non probatissimo, servire coëgit eos, qui sibi esse amplissimi videbantur; munera mittere, noctu venire domum ad eum, precari, denique supplicare. Quæ servitus est, si hæc libertas existimari potest? Quid? cum cupiditatem dominatus excessit, & alius est dominus exortus ex conscientia peccatorum, timor? quam est illa misera, quam dura servitus! adolescentibus paulo loquacioribus est serviendum: omnes, qui aliquid scire videntur, tanquam domini, timentur. Judex vero quantum habet dominatum? quo timore no-

centes afficit? An non est omnis metus, servitus? Quid valet igitur illa eloquentissimi viri, L. Craffi, copiosa magis, quam sapiens oratio? *Eripite nos ex servitute.* Quæ est ista servitus, tam claro homini, tamque nobili? Omnis animi debilitati, & humilis, & fracti timiditas, servitus est. *Nolite sinere nos cuiquam servire.* In libertatem vindicari vult? *minime.* Quid enim adjungit? *nisi vobis universis, (dominum mutare, non liber esse vult,) quibus & possumus & debemus.* Nos vero, siquidem animo excelsio, & alto, & virtutibus exaggerato sumus, nec debemus, nec possumus. Tu posse te dicito, quoniam quidem potes: debere ne dixeris; quoniam nihil quisquam debet, nisi quod est turpe non reddere. Sed hæc hæcenus. Ille videat, quomodo imperator esse possit: cum eum ne liberum quidem esse ratio & veritas ipsa convincat.

PARADOXON VI.

Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλέσιος.

Solum sapientem esse divitem.

Quæ est ista in commemoranda pecunia tua tam insolens ostentatio? solusne tu dives? Proh dii immortales! egone me audivisse aliquid, & didicisse, non gaudeam? Solusne tu dives? Quid, si ne dives quidem?

quid, si pauper etiam? Quem enim intelligimus divitem? aut, hoc verbum, in quo homine ponimus? opinor in eo, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum facile contentus sit; qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Animus oportet tuus se judicet divitem, non hominum sermo, neque possessiones tuæ: nihil sibi deesse putet, nihil curet amplius. Satiatus est, aut contentus etiam pecunia? concedo, dives es: si autem propter aviditatem pecuniæ nullum quæstum turpem putas, cum isti ordini ne honestus quidem possit esse ullus: si quotidie fraudas, decipis, poscis, pacisceris, auferis, eripis: si socios spolias, ærarium expilas: si testamenta amicorum expectas, aut ne expectas quidem, atque ipse supponis: hæc utrum abundantis, an egentis signa sunt? Animus hominis, dives, non arca appellari solet. Quamvis illa sit plena, dum te inanem videbo, divitem non putabo: etenim ex eo, quantum cuique satis est, metiuntur homines divitiarum modum. Filiam quis habet? pecunia est opus: duas? majore: plures? majore etiam: & si, ut ajunt, Danao quinquaginta sint filiae; tot dotes magnam quærunt pecuniam. Quantum enim cuique opus est, ad id accommodatur, ut ante dixi, divitiarum modus. Qui igitur

tur non filias plures, sed innumerabiles cupiditates habet, quæ brevi tempore maximas copias exhaurire possint; hunc quo modo ego appellabo divitem, cum ipse etiam egere se sentiat? Multi ex te audierunt, cum diceres, neminem esse divitem, nisi qui exercitum alere posset suis fructibus; quod populus Romanus tantis vectigalibus jampridem vix potest. Ergo hoc proposito, nunquam eris dives ante, quam tibi ex tuis possessionibus tantum reficiatur, ut eo tueri sex legiones, & magna equitum ac peditum auxilia possis. Jam fateris igitur, non esse te divitem, cui tantum desit, ut expleas id, quod exoptas. Itaque istam paupertatem, vel potius egestatem ac mendicitatem tuam nunquam obscure tulisti. Nam ut iis, qui honeste rem quaerunt mercaturis faciendis, operis dandis, publicis sumendis, intelligimus opus esse quaesito; sic, qui videt domi tuæ pariter accusatorum atque judicum confociatos greges, qui nocentes & pecuniosos reos eodem se auctore corruptelam judicii molientes, qui tuas mercedum pactiones in patrociniis, intercessionibus pecuniarum in coitionibus candidatorum, dimissiones libertorum ad foenerandas diripiendasque provincias; qui expulsionem vicinorum, qui latrocinia in agris, qui cum servis,

cum libertis, cum clientibus societates, qui possessiones vacuas, qui proscriptiones locupletium, qui cædes municipiorum, qui illam Sullani temporis messem recordetur, qui testamenta subiecta, qui sublato tot homines, qui denique omnia venalia, delectum, decretum, alienam, suam sententiam, forum, domum, vocem, silentium: quis hunc non putet confiteri, sibi quæsito opus esse? cui autem quæsito opus sit, quis unquam hunc vere dixerit divitem? Est enim divitiarum fructus in copia: copiam autem declarat satietas rerum, atque abundantia; quam tu quoniam nunquam assequere, nunquam omnino es futurus dives. Meam autem quoniam pecuniam contemnis, & recte; (est enim ad vulgi opinionem mediocris; ad tuam, nulla; ad meam, modica;) de me silebo: de re loquar. Si censenda nobis atque æstimanda res sit, utrum tandem pluris æstimemus pecuniam Pyrrhi, quam Fabricio dabat, an continentiam Fabricii, qui illam pecuniam repudiabat? utrum aurum Samnitum, an responsum M'. Carii? hereditatem L. Paulli, an liberalitatem Africani, qui ejus hereditatis Q. Maximo fratri partem suam concessit? Hæc profecto, quæ sunt summarum virtutum, pluris

æsti-

æstimanda
nia. Quis
plurimi sit
fit) dubite
nam nul
ti, pluris
immorta
magnum
jam ad fa
sam. Cap
tertia; e
in villis
tabulas
capiscen
tus, se
tenui v
tis, ali
ditior,
qui a
eo plu
se viri
quor,
tum e
re veri
memor
quamur
adulas
Opp.

æstimanda sunt, quam illa, quæ sunt pecuniæ. Quis igitur (si quidem, ut quisque, quod plurimi sit, possideat, ita ditissimus habendus sit) dubitet, quin in virtute divitiæ sint? quoniam nulla possessio, nulla vis auri & argenti, pluris, quam virtus, æstimanda est. O dii immortales! non intelligunt homines, quam magnum vectigal sit parsimonia. Venio enim jam ad sumtuosos; relinquo istum quæstuosum. Capit ille ex suis prædiis sexcenta sextertia; ego centena ex meis: illi aurata tecta in villis, & sola marmorea facienti, & signa, tabulas, supellectilem, & vestem infinite concupiscenti, non modo ad sumtum ille est fructus, sed etiam ad fœnus, exiguus. Ex meo tenui vectigali, detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Uter igitur est ditior, cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? cujus possessio quo est major, eo plus requirit ad se tuendam; an quæ suis se viribus sustinet? Sed quid ego de me loquor, qui morum ac temporum vitio aliquantum etiam ipse fortasse in hujus seculi errore verfer? M'. Manilius patrum nostrorum memoria (ne semper Curios & Luscinos loquamur) pauper tandem fuit: habuit enim ædiculas in Carinis, & fundum in Labicano.

Opp. Phil. T. V.

G

Nos igitur ditiores, qui plura habemus? utinam quidem! sed non æstimatione census, verum victu atque cultu terminatur pecuniæ modus. Non esse cupidum, pecunia est: non esse emacem, vectigal est: contentum vero suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ. Etenim si isti callidi rerum æstimatores prata & areas quasdam magno æstiment, quod ei generi possessionum minime quasi noceri potest; quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest unquam; neque naufragio, neque incendio amittitur; nec tempestatum, nec temporum perturbatione mutatur? qua præditi qui sunt, soli sunt divites: soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas; solique (quod est proprium divitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant, quod est; nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. Improbi autem, & avari, quoniam incertas, atque in casu positas habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inventus est, cui, quod haberet, esset satis; non modo non copiosi ac divites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt.
